

je toliko vapijuće potrebe za slobodom i za štovanjem čovjekova ljudskog i kreativnog dostojanstva. U običnom je čovjeku čak skoštalo mišljenje da Bosna ne bi nikada bila to što oduvijek jest da nije tih njezinih nesretnih paradoksa, nepravdi i bosanske preživljavajuće žilavosti. Spahić svojim otvorenim i nimalo okolišnim stavovima nastoji skrenuti pažnju na mnoge političke, društveno organizacijske, stranačke/partijske, dnevno-politi-

čanske i mnoge druge zablude. Osobito u kontekstu, kako to autor želi posebno istaći, jedne nesretne reanimacije komunističko-podaničke svijesti i ideološke isključivosti u kojoj su međunarodni “dušebrižnici” i “razoritelji” pronašli najbolje svoje saveznike.

O *Zemlji bez rodnog lista* vjerovatno neće biti dovoljno osvrtu koji ona zaslužuje. Spahić je polemičar “teške kategorije” i malo se ko usuđuje upustiti u borbu

riječima i argumentima s njim. Ali, vrijednost *Zemlje bez rodnog lista* bit će posebno velika tek za neke buduće proučavaoce tekuće bosanske povijesti. Naše je samo da ovim tekstom skrenemo pažnju na njezino pojavljivanje i da čestitamo štamparsko-izdavačkoj kući BEMUST na ukusnom i brižno uređenom izdanju. Uvijek je važno da i likovna oprema knjige prati razinu sadržaja.

m

SLOBODNA, NEOPTEREĆENA MISAO

Annemarie Schimmel: *Odgonetanje Božijih znakova* - fenomenološki pristup islamu, “El-Kalem”, Sarajevo, 2001. Biblioteka “Hikmet”. Sa engleskoga preveo: Fikret Pašanović

Annemarie Schimmel “priпада onom dobroćudnom dijelu orijentalizma, orijentalizmu koji nije teorija gospodarenja, podvrgavanja i podjarmljivanja islamskog Istoka od strane Zapada”, pa se “može kazati da Annemarie Schimmel, zapravo, i nije orijentalista u klasičnom smislu riječi”, napisao je prof. dr. Enes Karić u pogovoru bosanskom izdanju njezinih *Odgonetanja Božijih znakova* i time “otvorio vrata” i za bosansko čitanje i ovoga djela i ukupnog velikog znanstvenog opusa ove istaknute njemačke autorice, skrećući pažnju na višestruku orijentalističku pošast koja je s križarskim ideološkim rekvizitarjem tutnjala kroz različite slojeve islamske misli i civilizacije, o čemu je, prisjetimo se, u svome *Orijen-*

talizmu precizno i jetko pisao Edward Said.

Svoje zanimanje za islamsku misao, islamsku kulturu i za muslimanske narode znanstvenica Schimmel iskazala je od najranijega svoga životnog doba. Osjetila je da bi islam valjalo čitati i interpretirati iz njega samog a ne iz nametnutih političko-ideoloških dogmi kojima je bila opterećena zapadnoevropska orijentalistička misao. Annemarie Schimmel islam nastoji razumjeti, kako kaže profesor Karić, kao univerzalnu čovjekovu vjeru u svoga Stvoritelja, kao vječnu filozofiju, živu i raskošnu kulturu, autoritativnu tradiciju, ozbiljnu pravnu misao, prestižnu umjetnost, vrhunsko pjesništvo, a do toga je došla zahvaljujući najprije svojim velikim

učiteljima islamskoga učenja: Dželaluddinu Rumiju, Muhammedu Ikbalu, Ibnu-l-Faridu i drugima. Njezini prijevodi *Mesnevi* među najljepšim su prijevodima Rumijevih stihova na nekom od evropskih jezika.

Knjiga *Odgonetanje Božijih znakova*, koju je brižno i znalački u bosanski jezik unio njezin prevodilac Fikret Pašanović, otkriva upravo to Schimmelino nepomućeno razumijevanje islamske misli i civilizacije. A opravdavajući

razloge za ovu svoju knjigu, autorica u svome "Uvodu" piše sljedeće: "Za mnoge povjesničare religije, islam kao religija, koja se pojavila nakon kršćanstva, još uvijek nije ništa drugo do 'kršćanska hereza', kako je to stoljećima ponavljano sve do vremena Adolfa von Harnacka, ili čak antikršćanska, nehumana, primitivna religija - ideje koje se sada često susreću, zahvaljujući političkoj situaciji na ratom istrzanom Srednjem istoku i pojavi fundamentalističkih grupa. Problem je, međutim, kako dati vjernu sliku religije koja se proteže iz svoje kolijevke, Arabije, na istok kroz veći dio Azije, u centralnu Kinu, Indoneziju i na Filipine, i na zapad, preko Turske i dijela Balkana, do sjeverne Afrike i njenih atlantskih granica; religije koja se po-

javljuje u različitim dijelovima crne Afrike i zadobiva nove obraćenike u tradicionalno kršćanskim područjima poput Evrope i Amerike..."

U tom smislu se autorica opredjeljuje za tzv. fenomenološki pristup, odnosno za model koji je 1961. godine u svojoj studiji *Erscheinungs Formen und Wesen der Religion* iznio Friedrich Heiler. Ovim se modelom pokušava ući u srce religije izučavanjem, najprije, izravnih fenomena, a potom dubljih i slojevitijih sastavina božanske prisutnosti u svijetu pojava i stvari onako kako o njima uči sama religijska misao. "Muslimanu", piše Annemarie Schimmel, "sve može poslužiti kao ajet, znak od Boga, i Kur'an uvijek iznova ponavlja ovu istinu..." Kroz

tekstove-analize: "Sveti aspekti prirode i kulture"; "Sveti prostor i vrijeme"; "Sveti čin"; "Riječ i spis"; "Pojedinač i društvo"; "Bog i njegova stvorenja - eshatologija"; "Kako pristupati islamu" velika "diva islamskih i orijentalnih znanosti u Evropi", kako je naziva profesor Karić, ispisuje najljepše stranice u tumačenju određenih aspekata islamskog razumijevanja prirode, prirodnosti, mijena, pojava, živog svijeta i uloge čovjeka u svemu tome kao najsavršenijega Božijeg djela/bića na Zemlji. I pri tome, krajnje obzirno, odgovorno i skromno, upućuje na najširi spektar literature naprema stavova koje iznosi u ovoj svojoj studiji.

m

SVJEDOČANSTVO S OSJETNIM ZADRŠKAMA

Alija Izetbegović: *Sjećanja* (autobiografski zapis), TPK "Šahinpašić", Sarajevo, 2001.

Javnost Bosne i Hercegovine dugo je čekala memoare ključnog bošnjačkog političara od vremena rušenja Berlinskog zida i raspada i komunizma i jugoslovenske državne zajednice do prijelaza Bosne i Hercegovine kao države iz XX u XXI vijek. Alija Izetbegović je, međutim, *izbjegao* napisati memoare. Onima koji su to očekivali *ponudio* je jednodomnu knjigu *Sjećanja*, u kojoj nastoji

razjasniti svoju ljudsku i političku biografiju i svoje neposredno sudjelovanje u najnovijoj političkoj povijesti Bosne.

Izetbegović svoj "autobiografski zapis" vodi od rodnoga Bosanskog Šamca, djetinjstva, pokreta "Mladi muslimani", porodičnih radosti, pa zatvorskih hajki/tamničenja od strane komunističkog režima, sve do sudjelovanja na prvim višestranačkim

izborima u Bosni novembra 1990. i sručivanja agresije na ovu državu 1992. godine netom što je referendumom izglasala svoju nezavisnost i bila priznata od međunarodne zajednice kao samostalna i suverena država.

Ovaj tekst, međutim, nema namjeru detaljnije analizirati događaje i njihova viđenja iznesena u knjizi, nego je tek prigodni osvrt za ovaj broj *Muallima*, ali, ipak, prvo što se nameće nakon čitanja jest da je Alija Izetbegović *Sjećanjima* prošao onu kapiju vlastite političke i intelektualne angažiranosti nakon koje jedino može slijediti vrijeme sinteza, retrospektiva, analiza, vrijeme historijskoznanstvenog a ne više vrućepolitičkog vrednovanja nje-